

Csapó I. József: Az erdélyi (romániai) magyar nemzeti közösség önkormányzása. In: In: *Magyar Kisebbség*, I. évf. (1995) 1. sz.,
<http://www.hhrf.org/magyarkisebbsseg/9501/m950111.html>

Dr. Csapó I. József

Az erdélyi (romániai) magyar nemzeti közösség önkormányzása

Az erdélyi (romániai) magyar nemzeti közösség közképviselési és érdekvédelmi szövetsége - kétmilliónyi számbeli kisebbségben élő, de történelmi és területi hagyományokkal rendelkező, különböző régiókban a lakosság számához viszonyítva többségben levő magyar nevében - 1992 októberében kinyilvánította az önrendelkezéshez való jogot.

Önmeghatározása szerint a romániai magyarság önmagát, mint őshonos közösséget, államalkotó tényezőnek, önálló politikai alannak, a román nemzet egyenrangú társának tekinti.

Tudomásul véve állami hovatartozását, élve a nemzeti közösség azon jogával, hogy elismerje és identitását védelmezze azon állam, amelynek területén létezik, a szubszidiaritás elve alapján célként megfogalmazva az egész társadalomra kiterjedő demokrácia megteremtését, az erdélyi (romániai) magyar nemzeti közösség igényli a belső önrendelkezést gyakorlattá változtató autonómiaformák jogi garanciáinak megteremtését.

Az 1918. december 1-i Gyulafehérvári Nyilatkozat az új román állam alapelveként proklamálja az együttélő népek teljes nemzeti szabadságát, minden nép azon jogát, hogy saját kebeléből való egyének által saját anyanyelvén éljen az oktatással, a közigazgatással és az igazságszolgáltatással, számarányos részvételi jogot kapjon a törvényhozásban és az ország kormányzásában, valamint teljes autonómiát és felekezeti szabadságot az államban levő összes vallásfelekezetek számára.

A kisebbségekre vonatkozó 1919. december 9-i Párizsi Szerződés a Szövetséges és Társult Hatalmak, valamint Románia között, a szabadságot és az igazságot szavatoló biztos garanciákat ír elő a Romániához "újonnan transzferált területek" számára. A kisebbségi garanciák között szerepel az anyanyelv szabad használata a magán- és a közéletben, a bíróságon, az anyanyelvű oktatás létrehozása, vezetése, ellenőrzése, az állami költségvetésből való arányos közösségi részesedés a tanügy, a vallás, a jótékonyág területén. A 11. szakaszban pedig Románia egyeért - az állam ellenőrzése alatt - a székelyek és a szászok helyi autonómiájával Erdélyben, a vallás és az iskoláztatás területén.

Alapelvek

A Romániai Magyar Demokrata Szövetség programjában az alábbi célt is megfogalmazza: "Történelmi és földrajzi sajátosságainkat tekintetbe véve, a romániai magyar nemzeti kisebbség számára a helyi és regionális öngazgatást, a személyi és kulturális autonómiát tekintjük irányadónak és követendőnek."

Kétmilliónyi erdélyi (romániai) magyar nevében a közképviselési és érdekvédelmi szövetség legitim döntéshozó testülete tehát kinyilvánította az államon belüli önrendelkezést,

szerves törvénytervezetében jelenítette meg az autonómiaformákat, s a hagyományokra, az európai közösségek dokumentumaira és gyakorlatára alapozva vitatja a hatásköröket és intézményeket magukba foglaló önkormányzati típusok státútumait.

A különböző hatáskörű autonómiaformák a magyar nemzeti közösséghez tartozó személyek identitása megőrzésére, továbbadására, fejlesztésére vonatkozó, sajátos egyéni és közösségi jogainak gyakorlásához teremtenek jogi keretet, a törvényerejű státútumok pedig garantálják a megfelelő többlethatásköröket és az önkormányzást lehetővé tevő intézményeket. A magyar nemzeti közösség önkormányzása, a sajátos státusú helyi önkormányzatok működése, a regionális autonómia érvényesítése a következő alapelvekre épül:

- Az erdélyi (romániai) magyar nemzeti közösség fennmaradásának feltétele nemzeti identitásának, történelmi és területi sajátosságainak megőrzése.

- A közösség elkötelezett a demokrácia és a humanizmus eszméi iránt.

- A harmonikus együttélés a többségi nemzettel a belső- és a nemzetközi stabilitás egyik feltétele.

- A nemzeti közösség, valamint a hozzá tartozó személyek jogainak védelme az emberi jogok nemzetközi védelmének alkotóeleme és, mint ilyen, a nemzetközi együttműködés területe.

- Az önrendelkezés minden közösséget megillet; az önrendelkezés jogalánya a nép, s csakis az a kirekesztő felfogás zár ki minden más etnikai közösséget a jog hatásköréből, amelynek ismerve, hogy a többség az állam kizárólagos tulajdonosa.

- Az autonómia intézményeinek célja azoknak a feltételeknek a megteremtése a magyar nemzeti közösség számára, amelyek keretében e közösség a fennmaradását befolyásoló valamennyi létfontosságú kérdésben szuverén és demokratikus módon maga dönt.

A történelem bebizonyította, hogy csak ott valósítható meg a különböző népeknek, nemzeti közösségeknek, mint autonóm politikai szubjektumoknak egy államszerkezeten belüli konfliktusmentes együttélése, ahol megvalósult az államhatalmi ágak különválasztása, alkalmazást nyert a szubszidiaritás elve, érvényesülnek az emberi jogok és az állampolgári szabadságok, kiépülnek a különböző szintű autonómiák törvényes keretei.

Önrendelkezés

Az önrendelkezésre törekvés, illetve megvalósítási formáinak, a különböző közösségi autonómiaformák hatásköreinek elnyerése és intézményeinek létrehozása világjelenség. Az ENSZ előkészítő munkálatai már 1945 júniusa előtt folytak, amikor fölmerült az önrendelkezés kérdése a gyarmatok, valamint az ún. kormányzat nélküli területek vonatkozásában. Mivel alapvető államszervezési elvek ütköztek, az ENSZ Alapokmánya nem foglalkozott az önrendelkezéssel. Az ötvenes évekkel kezdődően azonban, számos ENSZ közgyűlési határozat ismerte el az önrendelkezési jogot, mint olyan alapvető emberi jogot, amely nélkül a többi emberi jog is tartalmatlanná válik. Ez a magyarázata annak, hogy a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966), valamint a Gazdasági,

Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966) első szakaszainak szövege egyezik a népek önrendelkezési jogának meghatározásával.

Az új világrendben az önrendelkezési törekvések több típusa különböztethető meg. A gyarmatellenes önrendelkezés új államok létrejöttében testesült meg, az államhatárokat túllépő önrendelkezés két vagy több állam hatáskörébe tartozó régió területi önállóságának elnyerését eredményezheti, a szétszórt népek önrendelkezése területi autonómia révén teremthet hazát, az őshonos népek önrendelkezése a történelmi hagyományokból fakadó szülőföldre való jogot szentesíti, az államon belüli önrendelkezés pedig a számbeli kisebbségben levő nemzeti közösségek öngazgatását garantálja.

Az erdélyi (romániai) magyar nemzeti közösség érdekvédelmi és közképviselési szövetségének döntéshozó testülete az államon belüli, tehát a belső önrendelkezést hirdette meg, s gyakorlását különböző típusú önkormányzással (autonómiával) igyekszik megvalósítani. Történelmi és területi sajátosságoknak megfelelően három autonómiaforma jogi garanciáinak elérése szükséges: a személyi elvű autonómiaé, a különleges státusú önkormányzaté és a regionális autonómiaé.

Az Európa Tanács 1993. október 9-i csúcstalálkozóján közreadott Bécsi Deklaráció nemzeti kisebbségekre vonatkozó II. mellékletének 7. bekezdése kötelezettséget tartalmaz az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet koppenhágai és egyéb dokumentumaiban foglalt vállalások teljesítésére. Az EBEÉ koppenhágai dokumentumában (1990) az aláíró országok kinyilatkoztatják azon erőfeszítéseiket, hogy a kisebbségi csoportok számára helyi vagy autonóm öngazgatást szavatoljanak. Az EBEÉ genfi dokumentuma (1991) IV. fejezetében pedig megállapítják: a nemzeti kisebbségek történelmi és területi feltételei kiváltképpen ott fontosak, ahol a demokratikus intézmények a konszolidáció időszakában vannak, s a nemzeti kisebbségek problémáinak megoldása különleges figyelmet igényel. E dokumentumokban pozitív eredményként értékelték a demokratikus úton elért megoldásokat, amelyek között szerepel a helyi vagy autonóm adminisztráció, valamint a területi alapú autonómia, illetve a nemzeti kisebbségek öngazgatása azokban a hatáskörökben, amelyek identitásukra vonatkoznak.

Románia Európa Tanácshoz való csatlakozását kedvezően értékelő 176/1993-as számú közgyűlési Véleményezés ezen feltételek teljesítésére kötelezi a hatóságokat. A Véleményezés 5. pontja szerint a román hatóságok írásban deklarálták, hogy a kisebbségeket védő politikát az Európa Tanács 1201/1993-as számú Ajánlásában megfogalmazott alapelvekre építik. Az 1201/1993-as számú ET Ajánlás 11. szakasza pedig a következőket írja elő: azokban a körzetekben, ahol egy nemzeti kisebbséghez tartozó személyek többséget alkotnak, ezen személyeknek jogukban áll, hogy saját történelmi és területi helyzetüknek megfelelően az állam nemzeti törvénykezésével összhangban álló helyi vagy autonóm hatóságokkal vagy sajátos státussal rendelkezzenek.

Alkotmányosság

Tehát a Románia által is aláírt európai dokumentumokban a sajátos státusú önkormányzatok létrehozása mellett kihangsúlyozottan szerepel, mint a nemzetiségi problémák megoldásának demokratikus útja, a területi alapú autonómia és a nemzetiségek öngazgatása. A magyar nemzeti közösség autonómiajogának törvény általi elismerése valójában a vállalt nemzetközi politikai kötelezettségek teljesítése.

És e törvényhozói döntés nem alkotmányellenes.

Az alkotmány 20. szakasza értelmében az állampolgárok jogaira és szabadságjogaira vonatkozó alkotmányos rendelkezések az Emberi Jogok Egyetemes Deklarációjával, a Románia által elfogadott egyezményekkel és egyéb szerződésekkel összhangban értelmezendők és alkalmazandók; a belső törvényekkel való meg nem egyezés esetén az alapvető emberi jogokra vonatkozó és Románia által elfogadott nemzetközi szabályozásoknak a belső törvényekkel szemben elsőbbségük van. A 116. szakasz 3. bekezdése szerint pedig autonóm adminisztratív hatóságok szerves törvénnyel létrehozhatók. Egyébként az alkotmány elismer közösségi autonómiákat. A 29. szakasz 5. bekezdése szerint a vallási felekezetek az állammal szemben autonómok, a 32. szakasz 6. bekezdése az egyetemi autonómiát garantálja. A 119. szakasz pedig előírja, hogy a területi-adminisztratív egységekben a közigazgatás a helyi autonómia elvére és a közhivatalok decentralizációjára épül. A 120. szakasz 1. bekezdése szerint a helyi autonómiát a községekben és a városokban, a törvény feltételeinek megfelelően, a helyi közigazgatási hatóságok valósítják meg. A 2. bekezdés értelmében pedig a helyi tanácsok és a polgármesterek, a törvény feltételeinek megfelelően, mint autonóm közigazgatási hatóságok működnek és oldják meg a községek és a városok közügyeit. A Helyi Önkormányzat Európai Chartája - amelyet Románia külügyminisztere 1994 novemberében aláírt - 13. szakaszában megfogalmazza: a jelen Charta tartalmát képező önkormányzati elvek érvényesek a szerződő felek területén levő minden önkormányzati szervezeti kategóriára.

A sajátos hatáskörű önkormányzatok létrehozásának igénye tehát az Alkotmánnyal és a Románia által is elfogadott nemzetközi szabályokkal összeegyeztethető törekvés.

Statútumok

Az RMDSZ Nemzeti kisebbségekre és Autonóm Közösségekre Vonatkozó Törvénytervezeteinek 53. szakasza a személyi autonómiával rendelkező nemzeti közösség önkormányzatára vonatkozó Statútum, 56. szakasza a sajátos státusú önkormányzatok hatáskörének kidolgozásáról, 59. szakasza a regionális autonómiát gyakorló nemzeti közösség önkormányzati szabályzatának összeállításáról rendelkezik. Nyilvánvaló, hogy a törvénytervezet politikai-társadalmi, de leginkább parlamenti vitájakor az említett törvényerejű statútumok tervezeteinek előterjesztése nélkülözhetetlen. Az autonómia három formájára vonatkozó törvényerejű szabályozások tervezetét tulajdonképpen már a törvénytervezethez hozzá kellett volna csatolni.

Mi a következménye annak, ha a statútumok tervezetei nem kerülnek testületi vitára, ha nem születik közösségi döntés arról, hogy az erdélyi (romániai) magyarság által kinyilatkoztatott autonómiaformák milyen hatáskörökre vonatkozzanak, milyen intézményrendszerek működtetik, milyen jogszabályok védik? A válasz egyszerű: nem lesz semmiféle autonómiánk, s távlatilag veszélyeztetett a nemzeti identitásunk.

I. A Romániai Magyar Nemzeti Közösség Személyi Elvű Autonómiájának Statútumtervezetében a következő önkormányzati hatásköröket javaslom: a közösségi közképviselőket és érdekvédelmet; illetékességet az anyanyelvhasználat területén; döntési hatáskört az önálló anyanyelvű oktatási rendszerben; összehangoló tevékenységet az országos hatáskörű magyar művelődési intézmények működtetésében és felügyeletében; jogkört az anyanyelvű közszolgálati médiával kapcsolatos kérdésekben; közreműködést a gazdasági társadalmi szerveződésekben.

E hatásköröket a kataszterben megjelenített nemzeti közösség által titkos, általános és közvetlen választások útján létrehozott döntéshozó és kinevezett végrehajtó testület gyakorolja. Az említett hatáskörű, személyi elvű önkormányzás, amely a magyar nemzeti közösséget illeti meg, a következő alapelvekre épít: teljes egyenjogúság a nemzeti közösség és tagjai számára; jog a belső önrendelkezéshez a történelmi és területi sajátosságoknak és hagyományoknak megfelelő autonómiák révén; jog az állami költségvetésből fenntartott anyanyelvű oktatási, nevelési, kulturális, tudományos intézményhálózathoz; szabad anyanyelvhasználat a magán- és közéletben, a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban; anyanyelvű felekezeti oktatási rendszer kialakítása és fenntartása a költségvetésből, az alkotmányban szavatolt egyházi autonómia jogán! A nemzeti közösségnek az önazonosságára, az anyanyelv használatára, az óvodától egyetemig terjedő anyanyelvű oktatásra, a közigazgatási területek határainak és a demográfiai összetétel erőszakos megváltoztatására vonatkozó törvényes és határozati szabályozások tekintetében vétőjoggal kell rendelkeznie.

II. A Sajátos Státusú Helyi Önkormányzat Statútum-tervezetében, az Európa Tanács 1201/1993-as számú Ajánlása 11. szakaszában előírottakra alapozva, a következő tételt fogalmaztuk meg: az a helyi közigazgatási egység, ahol a magyar nemzeti közösséghez tartozó személyek a lakosság számához viszonyítva számbeli többségben vannak, a helyi autonómiajog alapján, törvényes keretek között, sajátos státust kap, és a nemzeti közösség anyanyelvét az állam hivatalos nyelvével egyenrangú nyelvként használja.

A sajátos státus, a törvény szerinti közigazgatási hatáskörökön túl, biztosítaná: a nemzeti, nyelvi, vallási identitás védelmét, az egyéni és közösségi nemzetiségi jogok érvényesítését, a nemzeti közösség történelmi hagyományainak, anyanyelvének, kultúrájának ápolását, az anyanyelvű oktatást, a nemzeti közösség saját intézményrendszerének működtetését, az egyenlőség, a tolerancia, a szolidaritás eszméinek érvényre juttatását.

E hatáskörök gyakorlásáért az önkormányzat szavatolná az alapvető emberi jogok és szabadságok érvényre juttatását, az anyanyelvű oktatás és kultúra védelmét, intézményeinek létesítését és fejlesztését, a sajátos szociális kérdések megoldását, az anyanyelvű tömegtájékoztatás támogatását, a helyi rendőrség közrenddel és közbiztonsággal kapcsolatos felügyeletét. A Helyi Közigazgatási Törvény rendelkezései alapján működő helyi önkormányzati tanács a sajátos státus alapján rendeleteket hozhatna a település hivatalos magyar jelképeinek, nevének meghatározásáról, a nemzeti közösség ünnepeiről, a műemlékek és emlékhelyek védelméről, a múzeumok, kulturális-tudományos intézmények felügyeletéről, a magyar nyelvű rádió- és tévéadók létrehozásáról, működésük biztosításáról, az erdőgazdálkodásról, az ásvány- és hévizek hasznosításáról.

A Helyi Önkormányzat Európai Chartája - amelynek alapelveit a sajátos státusú helyi önkormányzat statútum-tervezete alkalmazza - 10. szakasza értelmében a tervezetben a következő jog szavatolását javaslom: a sajátos státusú helyi önkormányzatok, sajátos közös feladataik ellátása érdekében, jogosultak arra, hogy hatáskörük gyakorlása során együttműködjenek és egyesüljenek.

III. A regionális Autonómia Statútum-tervezete a nemzeti közösség azon jogát jelenítheti meg, amelynek alapján sajátos státusú helyi önkormányzati vagy népszavazás révén regionális autonómiát, azaz regionális önkormányzatot hoz létre. Ezen önkormányzati forma célja az állampolgár társadalmi életben való demokratikus részvételének, gazdasági fejlődésének, szociális biztonságának, a területi érdekek érvényesülésének, a nemzeti közösség védelmének elősegítése.

Szükségszerű kihangsúlyoznom, hogy a magyar nemzeti közösség regionális öngazgatása nem sérti, nem sértheti a nemzeti szuverenitást, nem veszélyezteti az állam területi integritását, hiszen az államon belüli önrendelkezés megvalósításának egyik formája.

A regionális önkormányzat pedig a sajátos státusú helyi önkormányzatok választott tanácsosaiból alakulna, melynek hatásköre a teljes jogkörű helyi autonómia érvényesítése lenne. E hatáskör kiterjedne a településfejlesztésre, a gazdasági tevékenységre is, valamint a sajátos és általános feladatok teljesítésekor nélkülözhetetlen egyeztetésre és közvetítésre. A regionális önkormányzat intézményrendszerének alkotóelemei közé tartozna az Önkormányzati Tanács, amely a területi képviselőket is ellátná, a végrehajtó és igazgatási feladatokkal megbízott Végrehajtó Testület, az Önkormányzati Tanács saját tagjai sorából megválasztott Elnök, aki ellátja az adott közösség legmagasabb szintű képviselőjét.

A központi végrehajtó hatalommal való kapcsolatot illetően a kormánynak az autonóm régiót érintő kérdésekben figyelembe kell vennie a regionális önkormányzat véleményét. Nyilvánvaló, hogy az Önkormányzati Tanácsnak közjogi személynek kell működnie, amelynek jogosítványai közé tartozik a határozathozatal, az állam törvényeinek tiszteletben tartásával, saját hatáskörében; a törvénytervezetek kezdeményezése, saját végrehajtó hatalmának gyakorlása, a helyi hatóságok önállóságának védelmezése, az autonóm régió gazdasági-pénzügyi tervének kidolgozása, végrehajtása, a térségre vonatkozó nemzetközi együttműködésben való részvétel. A regionális önkormányzatnak, belső fejlődése biztosítása és hatásköre ellátása érdekében, pénzügyi autonómiával kell rendelkeznie.

A regionális önkormányzat szervei felett ellenőrzésre jogosult lenne az Alkotmánybíróság a normatív rendelkezések alkotmányosságát illetően, a kormány az átruházott jogkörök gyakorlása terén, a Közigazgatási Bíróság az önkormányzat közigazgatási terveinek tevékenységére és határozataira vonatkozóan, a Számvevőszék a pénzgazdálkodás és a költségvetés végrehajtása ügyében.

A különböző hatáskörű és elvű önkormányzás tehát nem állam az államban, hanem a belső önrendelkezés különböző formákban való kifejezése az államban a magyar nemzeti közösség részéről, amely történelmi és területi sajátosságainak megfelelően kinyilvánította az autonómiához való jogát, e jog gyakorlását lehetővé tevő törvényes garanciák iránti igényét.